

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

285 ק"פ פתח מלות מוסר תש"ס נה"ג ז' אליון 285

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: ככל היוצא מפיו יעשה

שעה ושליש השעה. ובסך הכל שמונה שעות רגילות, בערך מהשעה שמונה ורבע בבוקר ועד השעה שתיים בצהריים).

ומבואר בדברי הערוך השלחן, שאין איסור בזה אלא בדרך שאין שם בני אדם כלל, כגון מי שהוא מטייל ביערות וכיוצא בזה, אבל בתוך העיר במקום שבני אדם מצויים שם, מותר ללכת יחידי. (ויש המחמירים אף בתוך העיר, אך לא נהגו כן).

יש אימרה ידועה אינני יודע מקורה, שאומרים, שבארץ ישראל אין שדים אבל בחו"ל יש. מצאתי לזה אולי מקור, בדברי החתם סופר, בחידושו למסכת גיטין דף נ"ה ע"ב שדייק מהפסוק "פחדו בציון חטאים", דהיינו דוקא בציון, ר"ל ארץ ישראל, שאין שולטים שם מזיקים ושדים אין לפחד כלל, אלא החטאים, אולם בחוצה לארץ שייך לפחד וכדאיתא במגילה דף ג' ע"א. עכ"ד.

אלא שעל עצם המוסכמה הזו שבארץ ישראל אין שדים יש לשאול, שהגמרא במסכת מגילה (ג.) מספרת על יהושע בן נון שראה את מלאך ה' וחרבו שלופה בידו ואמר לו שלום, שואלת על כך הגמרא: איך אמר לו שלום ולא חשש שמא שד הוא. והרי יהושע בן נון היה אז בכניסה לארץ ישראל, וכיצד חוששים שהיה זה שד.

הירושלמי במסכת שקלים (דף טו.) מביא: שרב חנינא בר פפא היה מעניק צדקה בלילה. פעם אחת פגע בו שר הרוחות המושל על השדים ושאלו, וכי לא לימדך רבך את הפסוק "לא תסיג גבול רעך", וכיון שהלילה ניתן בו רשות למזיקין, והוא זמן שליטת מידת הדין, אין לתת צדקה בלילה. אך רב חנינא ענה לו שמהפסוק "מתן בסתר יכפה אף" למדים שבכוח מצוות צדקה לכופף את ה'אף' שהם המזיקים. וראש השדים שמע ופחד וברח מלפני רב חנינא.

[וכתב ב'שער הכוונות' (ריש דרוש א מדרושי הלילה) "ובענין הצדקה אין צורך" לתת צדקה קודם תפלת ערבית כמו בשחרית, יען שעתה הוא זמן דינים קשים". והחיד"א ב'ברכי יוסף' (יורה דעה סימן רמ"ז סק"ב) כתב, "רבינו הא"ר"י היה נותן צדקה לגבאי בשחרית ובמנחה, אך לא בתפילת ערבית. וכתב הרב מהר"י צמח, שגם בלילה הצדקה מועילה, אלא שאין התיקונים והכוונות שוות. והבאתי סמך לזה מהירושלמי שקלים פ"ה" - והיינו דברי הגמרא במסכת שקלים הנזכרת.

ולכן הכריע בשו"ת 'ביע אומר' (ח"ט, יורה דעה סימן ט"ז) שאין מניעה מלתת צדקה בלילה, ומסיים וכתב: ולכן פעמים רבות שנזדמן לנו להתרים את הקהל בסוף שיעור תורה שמתקיים בלילה, לא היינו דוחים הדבר כלל, כי הקהל מתאסף בלילה לשמוע השיעור, ומצוה גוררת מצוה, ואם לא עכשיו אימתי. ולכן היינו מתרימים את הקהל בלילה לצורך עניים ואביונים או יתומים ואלמנות וכיו"ב. וכל שכן שיש להתיר להתרים את הקהל בלילה לצורך מוסד של תורה, כגון ישיבות או תלמודי תורה, כשיש צורך דחוף להתרימם בלילה. ואף על פי שכתבנו בשם הפתח עינים שבשאר צדקה לא נכון לעשות בלילה, מכל מקום אין זה מוכרח. עכ"ל].

החיד"א בספרו מדבר קדמות (מערכת ד' אות כ"א) מביא את דברי המהרח"ו בשם רבי שמעון טורנו שפירש את הפסוק בפרשתינו: "לא יחל דברו" - אם האדם לא מחלל את דברו, אם הדיבור שלו קדוש, אזי "ככל היוצא מפיו יעשה" - הרבנונו של עולם יעשה ככל היוצא מפיו, כל בקשותיו של האדם ייענו מן השמים.

כתב בספר ראשית חכמה (שער הקדושה - פרק עשירי): ובזה נבין מעלת הראשונים עליהם השלום ובה שהיתה תפילתם נשמעת מיד מפני שהיו נזהרים שלא לפגום כ"ב אותיות שהם ה' מוצאות הקבועות בפיהם בשיחה בטלה ושאר הדברים הפוגמים הלשון לכך היתה תפילתם בוקעת הרקיעים ועולה עד למעלה מעלה לעורר הרחמים, וכן אמר בוזהר (פרשת שמות) כי בשעה שהיה רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום עוסק בתורה היו כמה אלף ורבבות מלאכי השרת שומעים קולו, והטעם כי מפני שהיו ה' מוצאות היוצאים מפיהם טהורים היו קושרים ומייחדים כל העולמות, כי קול ודבור היוצא מפיהם היה נעשה נחת רוח למעלה. אמנם בהיות פגם בה' מוצאות הבל התפלה והתורה היוצא מפיו יוצאה על ידי פגם וסירכא, ואי אפשר שיתיחד למעלה כי כל אשר בו מום לא יקרב.

בכדי שנראה מהו כח הדיבור, יש נידון לגבי שדים, אם יש שדים או אין שדים בימינו. וזה נוגע אף להלכה לימים אלו של בין המצרים.

כתב מרן השולחן ערוך (סי' תקנ"א סעיף י"ח): צריך להיזהר מ"ז בתמוז עד ט' באב שלא לילך יחידי מד' שעות עד ט' שעות משום שבהם קטב מירי שולט, ולא יכו התלמידים בימים ההם.

מקור ההלכה במדרש שוחר טוב תהילים מזמור צ"א, על הפסוק "מדבר באופל יהלוך", רבנן אמרי (חכמים פירשו), שד הוא (שד, כלומר מין מזיק שנברא בערב שבת בזמן בריאת העולם, והוא דמות שאינה רוחנית כמו המלאכים, אבל גם אינו גשמי ממש כמו בני האדם), רבי הונא בשם רבי יוסי אמר, קטב מירי עשוי כמין קליפין קליפין, שערות שערות, עינים עינים, ובעין אחת הוא רואה, ועינו לתוך לבו, ואינו שולט לא בצל ולא בחמה, אלא בין חמה לצל, ומתגלגל ככדור, ושולט מארבע שעות ועד תשע, "ושולט משבעה עשר בתמוז עד תשעה באב", וכל מי שרואה אותו נופל על פניו ומת.

המדרש במדבר רבה (פרשה יב פסקה ג) מעיד: חזקיה ראה אותו ונפל על פניו ומת. אמר רבי פנחס הכהן: מעשה באחד שראה אותו ונכפה על פניו. אמרו, יהודה בן ר' שמואל ראה ולא נפל, אמרו, אעפ"כ מת. ע"כ. הרי לנו את גודל כוחו של השד קטב מירי.

לכן יש להיזהר שלא ללכת לבד בימים אלו מתחילת שעה רביעית של היום עד סוף שעה תשיעית, שבסך הכל הם שש שעות. (ושיעור שעות אלו, היינו שמונים שלוש שעות מעלות השחר, ומאז יש להיזהר בכל זה במשך שש שעות. ושעות אלו הן שעות זמניות, דהיינו בימים אלו בארץ ישראל, כל שעה זמנית היא

עכ"פ מדברי הירושלמי מוכח שהיה שדים בארץ ישראל, שהרי רב חננאל בר פפא היה אמורא דארץ ישראל כמבואר במסכת ביצה (דף לה), ובכל זאת הוא פגש את ראש השדים.

וכן במדרש איכה רבה (פרשה א' סימן כ"ט): "רבי אבהו היה יושב ולומד בקסרי, וראה לאדם אחד שמרים בידו מקל עץ ועומד להכות בו את חברו, ואמר לו רבי אבהו: מדוע תרצה להמית את חברך? ואמר לו השני: האם במקל זה יש בו כדי להמית? ואמר לו רבי אבהו: מזיק עומד אחריך ובידו מקל ברזל, אתה תכהו במקל העץ והמזיק יכהו בברזל וימיתנו". ע"ש. וגם כאן מבואר שהיו בארץ ישראל מזיקים.

וכן מובא במדרש (רות רבה פ"ו סימן א') "בשעה שרות באה בלילה לגורן בועז כתוב וילפת לפתתו כחזית, התחיל ממשמש בועז בשערה של רות, אמר רוחות אין להן שער". ופירש שם במתנות כהונה "רוחות, שדים", הרי שהיו מצויים בארץ ישראל בבית לחם - שדים. ודו"ק.

אחר שהוכחנו שגם בארץ יש שדים, נחזור לענין אם יש שדים כיום בכלל בעולם, כידוע הרמב"ם אמר שאין שדים בעולם, אבל הגאון מוילנא בביאור הגר"א על השולחן ערוך (י"ד סימן קע"ט ס"ק ג') כתב על כך: "...אבל כל הבאים אחרי חלקו עליו שהיה הרבה לחשים נאמרו בגמרא והוא נמשך אחר הפילוספיא ולכן כתב שכשפים ושמות ולחשים ושדים וקמיעות הכל הוא שקר. אבל כבר הכו אותו על קודקודו שהרי מצינו הרבה מעשיות בגמרא ע"פ שמות וכשפים. והפילוספיא הטתו ברוב לקחה לפרש הגמרא הכל בדרך הלציי (הלצה) ולעקור אותם מפשטן וח"ו איני מאמין בהם... אלא כל הדברים כפשטן אלא שיש בהם פנימיות".

אולם בספר שיח שרפי קודש (אות מ"א דף ג"ב טור ב') מביא שאלו את השרף מקוצק זת"ב בענין דברי הרמב"ם וז"ל: גם שמעתי שאמר על הרמב"ם התמוה שכתב שאין מצוי שדים וטעם הקרבנות כי מקורם מזבחים לשעירים ושדים כמו שנאמר ולא יזבחו עוד לשעירים, והלא בגמרא נמצא כמה מעשיות משדים. ואמר, שהרמב"ם פסק כך שאינו נמצא בכדי שבאמת לא ימצא, כי כאשר פסק זאת הרמב"ם פסקו כך בשמים, וממילא אינו נמצא אבל באמת היה נמצא עד פסק הרמב"ם.

הרי לנו מהו כוח דיבורו של הרמב"ם שאפילו אם יש שדים, אחרי שהרמב"ם אמר שאין - הם יצאו!

"ככל היוצא מפיו יעשה", ואם הרמב"ם אמר - דבריו קיימים, גם אם הם מצריכים שינוי הטבע.

סיפר רבי שלום שברדון על הגאון מוילנא שפעם לא עלינו היתה לו דלקת בגרון ולא יכול היה לדבר, ומה שלא עשו עבורו לא פעל כלום. הציעו לו כי יש אשה אחת עם כח מיוחד שהיא לוחשת על המכה ומידי האדם מתרפא. הסכים הגאון מוילנא שיביאו אותה, אולם כשהביאו אותה רצה לברר הגאון מוילנא אם הכח שלה הוא מכח הקדושה או ח"ו מכח הטומאה.

ולכן לפני שלחשה שאל אותה: אמרי לי מהיכן הגיע לה הכח המיוחד הזה?

גילתה האשה לגאון כיצד עובד הלחש: "אני נוטלת בידי כוס מים, מברכת 'שהכל נהיה בדברו' ושותה. זה הכל... וזה עובד!

שאל אותה הגאון: מי גילה לך את הלחש הזה?

והיא השיבה, רבונו של עולם! וכך היא מספרת: שהיא התאלמנה ל"ע ונשארה ללא פרנסה עם ילדים קטנים, בחצות לילה נכנסתי לבית כנסת, פתחתי את ארון הקודש ובכיתי לה: אין לי פרנסה. פתאום אני שומעת איזו בת קול שאומרת לי: תגידי "שהכל נהיה בדברו" לרפואת בני אדם ותהיה לך פרנסה ברווח. ככה אני מתפרנסת לא רע כבר שלושים שנה...

שמע הגאון את סיפורה ופרץ בצחוק, ומהצחוק התפוצצה המוגלה שבגרונו.

שאלה האשה: "למה הגאון צחק?"

ואז הוא סיפר: "אני הייתי הבת קול... הייתי שם בבית מדרש, ראיתי יהודיה בוכיה, לא יכולתי ללמוד. שמעתי שהיא צועקת 'פרנסה, פרנסה', אז אמרתי: 'אם את צריכה פרנסה, תגידי 'שהכל נהיה בדברו'. זה יעזור לך'. לא חשבתי מראש ולא תכננתי מראש לומר את הדברים, זה מה שיצא לי מהפה באותו רגע כדי לפייס את דעתה של האשה".

הגאון לא חשב ולא התכוון, אבל "ככל היוצא מפיו יעשה" - אחרי שהדבר יצא מפיו, הקב"ה קיים את דבריו.

הגאון המלבי"ם גאון עולם שזכה לכתוב חיבור מקיף על כל התנ"ך כולו - תורה נביאים וכתובים חוץ מאיכה וקהלת, שהוא עשה עליו חיבור אבל משום מה לא נכנס לדפוסים שלנו. יש לו ספר הלכה יחיד, ספרו ההלכתי היחיד של המלבי"ם. פירוש על השולחן ערוך אורח חיים סימן א' עד סימן ל"ב, הנקרא "ארצות החיים". ה"משנה ברורה" מאוד החשיבו וכמעט בכל אחד מהסימנים הללו הוא מצטט אותו. לאחר שכתב את הספר, לא המשיך בכתובת חיבורים הלכתיים.

הסיבה לכך היא, מפני שפעם אחת ביקר אצל החתם סופר ובלוי כוונה התיישב במקומו של החתם סופר בבית המדרש, כשהגיע החתם סופר, שם לב המלבי"ם שהוא לקח את מקומו של החתם סופר והוא רצה לפנות את המקום לחתם סופר, אולם החתם סופר מיהר ואמר לו: "השארו במקומכם!"

מאז - סיפר המלבי"ם - "נשאר במקומי", ולא הצליח להמשיך הלאה במלאכתו ולסיים חיבורו על השולחן ערוך...

רבינו הש"ך ז"ע הגיע פעם לקאליש ודרש דרשה בבית המדרש. רבינו המגן אברהם ז"ע נכח בעת הדרשה. לאחר הדרשה הלך המגן אברהם לאכסניית הש"ך ופלפל עם הש"ך בחריפות ובבקיאות בכל מכמני הש"ס והיו הדברים מאירים ושמחים כנתינתן מסיני.

והנה באמצע התלהטות שיחתם התורנית, באו אנשי הבית בבהלה והודיעו לש"ך שיש חולה מסוכן בעליית הבית הנוטה למות ברגעים הקרובים, ומכיון שהש"ך כהן, עליו לצאת מיד מהבית שלא להיטמא למת (והוא עצמו פסק בש"ך י"ד סימן שע"ב סק"ב שיש טומאה מדרבנן על החדרים הסמוכים למת. יעו"ש).

הש"ך שהיה באמצע לימודו, הפשיל את שרולו ונתן בכל עוז דפיקה על השולחן ואמר: "אני מצווה להמתין!"

לתדהמת הנוכחים נתקיים לעיניהם "ככל היוצא מפיו יעשה"! שיחת הש"ך עם המגן אברהם נמשכה שעה ארוכה. והחולה הוסיף לחיות. משסיימו לדבר, ויהי אך יצא הש"ך מפתח הבית נפטר החולה בעליה.

יהודי אחד בא לפני הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א וביקש ברכה עבור אמו החולה מאוד. ר"ח בירכה בברכת רפואה שלימה.

אותו יהודי לא הסתפק בברכה והוסיף ואמר: "אני מוכן לקבל על עצמי את המחלה והייסורים של אמי, ובלבד שהיא לא תסבול, אני כבר לא יכול לראות בסבלה".

שמע מרן שר התורה את הדברים הקשים ואמר בזעזוע: "חס ושלוש אל תגידי דיבורים כאלה! תגידי שתלמד עבודה, לרפואתה, וזה יעזור בעזרת ה'".

בעוד אותו יהודי יוצא, נכנס אדם שבור ורצוצ כשניכר על עינו שכבר אינו ישן זמן רב, וסח לפני מרן הגר"ח כי לפני כשבוע רצה לקחת יום חופש מהעבודה ולא היה לו שום תירוץ. בצר לו התקשר למנהל העבודה, והודיע כי סבתו נפטרה בפתאומיות והוא חייב להיעדר באותו היום. המנהל כמובן השתתף בצערו ואישר לו את השחרור.

לא חלפו להם 48 שעות וסבתו נפטרה בפתאומיות! סבתו הייתה לדבריו אשה בריאה וחזקה במיטב שנותיה, וליבו נוקפו ואינו מניח לו לרגע שמא הוא במו פיו גרם לה למות ומה תקנתו.

מרן הגר"ח לא חיפש להרגיעו, ואדרבה הטיח בו דברים קשים: "עשית לא טוב, עשית שטות גדולה, אסור לדבר שטויות, ברית כרותה לשפתיים, עכשיו תקפיד ללמוד משניות יום יום עד סוף השנה לעילוי נשמתה וה' יעזור".

משיצא, הרים מרן שר התורה את עינוי אנה ואנה ושאל: "איפה ההוא שרצה לקחת מקודם את המחלה על עצמו, תגידי לו שישאל את זה כמה צריך להיזהר בדיבור..."